

Lausunto osallisuustyöryhmän vammaispalvelulainsäädännön uudistusta koskevista ehdotuksista

Työryhmän ehdotukset kokonaisuutena

2. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevien palveluiden asiakasprosesseissa? (Raportin luku 2, s. 14-47)
 - Kyllä
 - X Kyllä pääosin
 - Ei pääosin
 - Ei
 - Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

Jatkovalmistelussa on välttämätöntä liittää asiakasprosessien eri vaiheiden tarkasteluun sekä osallistumisen ja osallisuuden edistämiseen myös asiakasturvallisuuden ulottuvuus. Sosiaalihuollon ammattihenkilölain (817/2015, 1 §) tarkoituksena on mm. asiakasturvallisuuden edistäminen. Valviran asiakasturvallisuuden määritelmän mukaan palvelut tulee järjestää, tuottaa ja toteuttaa siten, ettei asiakkaiden fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen eikä taloudellinen turvallisuus vaarannu. Tällöin sekä organisaatiot että asiakastyötä tekevät työntekijät toteuttavat laissa säädetyt veloitteet ja noudattavat työssään eettisesti kestäviä periaatteita ja toimintakäytäntöjä.

Kansallinen potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia (2017-2021, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162019/STM_2020_1_j.pdf?sequence=1&isAllowed=y) korostaa, että palvelujen tulee edistää asiakkaiden fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Näitä palvelujen ulottuvuuksia on vahvistettava ja edistettävä myös omavalvonnan keinoin. Omavalvonta on myös keskeinen väline asiakkaiden ja heidän läheistensä osallisuuden varmistamiseen palveluja kehitettäessä.

Laillistettujen sosiaalihuollon ammattihenkilöiden riittävyys ja henkilöstörakenne myös mitoitustarve huomioon ottaen sekä osaamisen kehittäminen, johtaminen ja varmistaminen ovat keskeisiä tekijöitä toimivien ja vaikuttavien palveluprosessien turvaamisessa. Siksi jatkovalmistelussa on arvioitava myös sitä, millaisia ovat säädösehdotusten henkilöstövaikutukset. Nyt vammaispalvelulain 1 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 26) oleva kirjaus on riittämätön.

3. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin? (s. 14-47)
 - Kyllä
 - X Kyllä pääosin
 - Ei pääosin
 - Ei
 - Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

Työryhmän raportissa tarkastelu ei ulotu käsittelemään ikääntyvien ja ikääntyneiden vammaisten henkilöiden tarpeisiin vastaavien palvelujen vahvistamista eikä muihin kielivähemmistöihin kuin ruotsinkielisiin, saamelaisiin ja romanitaustaisiin kuuluvien vammaisten henkilöiden palvelutarpeisiin vastaamista. Jatkovalmistelussa on tarpeen kiinnittää huomiota myös sekä ikääntyvien ja ikääntyneiden vammaisten henkilöiden että maahanmuuttajataustaisten vammaisten henkilöiden erityiskysymyksiin ja palvelutarpeisiin vastaamiseen.

Vammaispalvelulakiin liittyvät ehdotukset

1 § 1 momentin 3 kohta

4. Kannatatteko ehdotettua muotoilua, jonka mukaan lain tarkoituksena olisi tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista? Rauenneessa hallituksen esityksessä käytettiin termiä itsenäinen suoriutuminen itsenäisen elämän sijaan. (s. 14)
- X Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

1 § 1 momentin 4 kohta

5. Kannatatteko vammaisen henkilön edun lisäämistä palvelujen turvaamista koskevaan kohtaan? (s. 14)
- X Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

Voitaisiinko vammaisen henkilön edun lisääminen korvata viittauksella sosiaalihuollon asiakkaan asemasta annetun lain (812/2000) 4 §:n 2 momenttiin (vrt. 3 § viittaukset asiakaslain säännöksiin), jolloin asiakkaan edun lisäksi huomio kiinnittyisi myös asiakkaan toivomuksiin, mielipiteeseen, ja yksilöllisiin tarpeisiin sekä äidinkieleen ja kulttuuritaustaan? Tai vaihtoehtoisesti lisätä tämä viittaus asiakaslakiin ehdotetun vammaispalvelulain 3 §:n 3 momenttiin, jossa säädettäisiin mm. asiakkaan edun tukemisesta.

1 §:n perustelut

6. Kannatatteko 1 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 19-27)
- X Kyllä
 - Ei
 - Osittain
 - Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

3 §:n 3 momentti

7. Kannatatteko lisäysehdotusta, jonka mukaan vammaisella henkilöllä olisi oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoa hänen osallisuutensa ja osallistumisensa tukemiseksi? (s. 15)
- X Kyllä

- Ei
- Ei kantaa

8. Kannatatteko lisäsehdotusta, jonka mukaan vammaista henkilöä olisi tarvittaessa tuettava tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa? (s. 15)

- x Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

3 §:n perustelut

9. Kannatatteko 3 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.27-32)

- X Kyllä
- Ei
- Osittain
- Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

4 § Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma

10. Työryhmä ei ehdottanut palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa koskevaan pykälään muutosta. Oletteko samaa mieltä siitä, että muutosta ei tarvita (s. 15)

- x Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

Sosiaalihuollon asiakasprosessit muodostavat jatkumon, jossa yleinen ja yksilöllinen ammatillinen neuvonta ja ohjaus, palvelutarpeiden arviointi, asiakassuunnitelmien laadinta tarvittaessa verkostoyhteistyössä, asiakkaalle annettava psykososiaalinen tuki sekä mahdollinen päätöksenteko asiakkaan tarvitsemista palveluista ja tukitoimista liittyvät toisiinsa siten, että asiakasprosessin eri osia ei aina ole mahdollista irrottaa toisistaan (STM:n sosiaalihuoltolain soveltamisopas s. 110 sekä Sosiaalityön tulevaisuus – Sosiaalityö julkisena hallintotehtävänä. STM:n raporteja ja muistioita 2019:47, s. 41-42).

Siksi on tärkeää, että palvelutarpeen arvioinnista säädetään jatkossakin SHL 36 §:n mukaan, jolloin turvataan palvelutarpeen arviointien laatiminen sosiaalihuollon laillistettujen ammattihenkilöiden työnä. Koska asiakassuunnitelma on asiakkaiden palveluprosessissa palvelutarpeen arviota seuraava vaihe, niin on luonnollista, että sen laatimisen vastuu on niinkin ikään laillistetuilla sosiaalihuollon ammattihenkilöillä. Talentia painottaa, että palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelman laatiminen vammaispalveluissa eivät ole tehtäviä, jotka voidaan delegoida esimerkiksi terveydenhuollon ammattihenkilöille.

4 §:n perustelut

11. Kannatatteko 4 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 32-35).

- Kyllä
- Ei
- Osittain
- Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

Yksityiskohtaisia perusteluja on tarpeen täydentää:

- SHL 36 § 5 momentin säännöksellä: Palvelutarpeen arvioinnista vastaa palvelutarpeen arvioimisen kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) 3 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilö, jollei muualla laissa toisin säädetä. Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä. (22.4.2016/292)
- SHL 3 § 1 momentin 3 kohdan erityistä tukea tarvitsevan henkilön määritelmällä: erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä ja asiakkaalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään siten kuin ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista annetun lain (980/2012), jäljempänä vanhuspalvelulaki, 3 §:ssä säädetään; sekä
- SHL 4 §:n 2 momentin säännöksellä: Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden edun toteutumiseen.

Em. perusteella palvelutarpeen arvioinnin ja palvelusuunnitelman vastuhenkilö voi olla joko laillistettu sosiaalityöntekijä tai laillistettu sosionomi. Erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden kohdalla vastuhenkilön on aina oltava laillistettu sosiaalityöntekijä.

5 § 1 momentti

12. Kannatatteko ehdotusta siitä, että vammaisen henkilön palveluja koskevat päätökset olisi tehtävä toistaiseksi voimassa oleviksi tietyin edellytyksin? (s. 16)

- x Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

13. Ovatko määräaikaisen päätöksen edellytykset, joiksi ehdotetaan henkilön omaa etua, yksilöllistä tilannetta tai palvelun luonnetta, määritelty tarkoituksenmukaisesti? (s. 16)

- X Kyllä
- Ei
- Osittain
- Ei kantaa

5 § 2 momentti

14. Kannatatteko ehdotusta siitä, että asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voitaisiin poiketa vain perustellusta syystä, joka olisi kirjattava päätökseen? (s.16)

- x Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

Ehdotus on perusteltu erityisesti mikäli vastaava säännös tulee myös osaksi sosiaalihuoltolakia kuten työryhmän raportissa (s. 37) viitataan.

Päätöksenteon osalta yksityiskohtaisia perusteluja on tarpeen täydentää maininnalla, että palvelutarpeen arviointi, asiakassuunnitelman laatiminen ja päätöksenteko kytkeytyvät toisiinsa asiakkaan palveluprosessin kokonaisuudessa. Siten vastuu palveluprosessista tulee olla tarkoituksenmukaisilla laillistetuilla sosiaalihuollon ammattihenkilöillä. Tällöin varmistetaan myös näiden palveluprosessin osien yhteys asiakkaan psykososiaaliseen tukeen ja suunnitelmalliseen laillistetun sosiaalihuollon ammattihenkilön ammatilliseen työskentelyyn yhdessä asiakkaan sekä tarvittaessa myös asiakkaan omaisten ja läheisten kanssa.

5 § 3 ja 4 momentit

15. Kannatatteko vammaisen henkilön perheen ja läheisten tukemista koskevia ehdotuksia? (s. 16)

- X Kyllä
- Ei
- Osittain
- Ei kantaa

16. Kannatatteko 5 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.35-44)

- Kyllä
- Ei
- X Osittain
- Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

Yksityiskohtaisia perusteluja on tarpeen täydentää korostamalla sitä, että SHL 46 §:n mukaisten hoidon ja huolenpidon turvaavien päätösten tekeminen on em. säännöksen mukaan aina virkasuhteisen laillistetun sosiaalityöntekijän tehtävä asiakassuunnitelmassa esitetyn arvioin mukaisesti.

Sosiaalihuoltolain muuttamiseen liittyvät ehdotukset

36 § Palvelutarpeen arviointi

17. Kannatatteko palvelutarpeen arviointia koskevaan pykälään tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 17)

- Kyllä
- Ei
- X Osittain
- Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

Talentia ei pidä tarpeellisena työryhmän ehdotusta lisätä SHL 36 §:n 2 momenttiin uusi 3 kohta, jossa säädettäisiin, että myös henkilö, joka hakee vammaispalvelulain perusteella palveluja, olisi sellainen, jonka palvelutarpeen selvittäminen olisi aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sosiaalipalveluihin tulleesta yhteydenotosta. Talentia katsoo, että voimassa oleva sääätely kiireellisen avun tarpeen arvioinnista SHL 36 §:n 1 momentin mukaan sekä 36 §:n 2 momentin säännös kokonaisuudessaan turvaavat tarpeenmukaiset palvelutarpeen arvioinnit myös vammaisille henkilöille. Lisäksi on otettava huomioon, että pääsääntöisesti palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä ei tehdä hallintopäätöksiä palveluista tai tukitoimista. Palvelujen tarve ja se minkä lainsäädännön pohjalta niitä järjestetään, määräytyy asiakkaiden palveluprosessin kuluessa kun edetään palvelutarpeen arvioinnista asiakassuunnitelman laadintaan ja edelleen päätöksentekoon palveluista ja tukitoimista. Kyse on myös eri asiakasryhmien yhdenvertaisesta kohtelusta. Ehdotettu muotoilu saattaisi asettaa myös eri asiakasryhmien edustajat keskenään eriarvoiseen asemaan.

Kannatatteko 36 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.44-45)

- Kyllä
- Ei
- X Osittain
- Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

SHL 36 § 2 momenttiin lisättäväksi ehdotettu 3 kohta vaatii, mikäli ehdotus on mukana jatkovalmistelussa, tarkempia perusteluja erityisesti eri asiakasryhmien yhdenvertaisen kohtelun varmistamisen näkökulmista.

39 § 1 momentti

19. Kannatatteko ehdotettua lisäystä, jonka mukaan asiakassuunnitelma olisi laadittava yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa omaisen, läheisen tai muun asiakkaan edustajan kanssa? (s. 18)

- X Kyllä
- Ei
- Osittain
- Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

39 § 2 momentti

20. Kannatatteko ehdotettua lisäystä siitä, että asiakassuunnitelma sisältäisi asiakkaan ja tarvittaessa asiakkaan läheisen ehdotuksen palveluiden tuottamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata asiakkaan tarpeisiin? (s.18)

- Kyllä
- Ei
- X Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

21. Kannatatteko ehdotusta, että pykälään lisättäisiin arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä? (s.18)

- X Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

22. Kannatatteko ehdotettuja lisäyksiä asiakkaan läheisen näkemyksen huomioon ottamisesta asiakassuunnitelmaa laadittaessa? (s. 18)

- X Kyllä
- Ei
- Ei kantaa
- Vapaamuotoiset perustelut

39 §:n perustelut

23. Kannatatteko 39 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 45-46)

- Kyllä
- Ei
- X Osittain
- Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

Yksityiskohtaiset perustelut ovat suppeat ja vaikeuttavat siten kannan ottamista ehdotuksiin, joten jatkovalmistelussa yksityiskohtaisia perusteluja tulee laajentaa ja täsmentää erityisesti 2 momentin 7 kohdan osalta.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry

Jaana Manssila
erityisasiantuntija